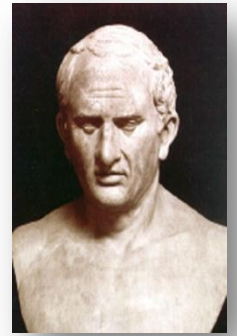

Ο Κικέρωνας και η συνωμοσία του Κατιλίνα

Στο διάστημα από τις 8 Νοεμβρίου μέχρι τις 5 Δεκεμβρίου του 63 π.Χ. ο Κικέρωνας εκφώνησε εναντίον του Κατιλίνα και των υπόλοιπων συνωμοτών (βλ. την εισ. στο μάθ. XIX) 4 βιαιότατους λόγους: οι λόγοι αυτοί είναι γνωστοί ως «Κατιλινιακοί» και αποτελούν ένα από τα καλύτερα δείγματα της ρητορικής του δεινότητας. Η συνωμοσία στο σύνολό της αποτέλεσε επίσης το θέμα μιας μονογραφίας του ιστορικού Σαλλουστίου (βλ. την εισ. στο μάθ. IV). Ακόμη, ο ίδιος ο Κικέρωνας συνέθεσε δύο ποιήματα με θέμα την υπατεία του –στη διάρκεια της οποίας εκτυλίχθηκε η συνωμοσία– και κατά καιρούς ζήτησε από διάφορους φίλους του να συγγράψουν την ιστορία της με τρόπο εγκωμιαστικό για τον ίδιο.

Την καταστολή της συνωμοσίας του Κατιλίνα τη θεωρούσε ως τη σημαντικότερη πράξη στην πολιτική του καριέρα, αλλά και ως το σπουδαιότερο γεγονός στην ιστορία της Ρώμης(!). Ήδη στους Κατιλινιακούς λόγους είναι φανερή η τάση του να «μυθοποιήσει» τα γεγονότα της συνωμοσίας και να υπερτονίσει το δικό του το ρόλο. Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από τον πρώτο Κατιλινιακό λόγο.

Nonnulli sunt in hoc ordine, qui* aut ea, quae* imminent, non videant, aut ea, quae* vident, dissimulent: qui* spem Catilīnae mollibus sentiis aluērunt coniurationemque nascentem non credendo confirmavērunt; quorum* auctoritātem secūti multi, non solum improbi verum etiam imperīti, si in hunc animadvertissem, crudeliter et regie id factum esse dicerent. Nunc intellego, si iste in Manliāna castra pervenerit, quo* intendit, neminem tam stultum fore, qui* non videat coniuratiōnem esse factam, neminem tam improbum, qui* non fateātur.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Nonnulli sunt in hoc ordine,

Μερικοί υπάρχουν σε αυτή την τάξη (των Συγκλητικών),

qui aut non videant ea,

οι οποίοι είτε δε βλέπουν αυτά,

quae imminent,

τα οποία (τους) απειλούν,

aut dissimulent (non videre) ea, quae vident,

είτε προσποιούνται (ότι δε βλέπουν) αυτά, τα οποία βλέπουν,

qui aluerunt spem Catilinae mollibus sententiis

αυτοί εξέθρεψαν την ελπίδα του Κατιλίνα με επιεικείς αποφάσεις

confirmaverunt coniurationemque nascentem non credendo;

κι ενίσχυσαν τη συνωμοσία που γεννιόταν με το να μην πιστεύουν (στην ύπαρξη της)

multi secuti auctoritatem quorum,

πολλοί ενεργώντας κάτω από την επιρροή αυτών,

non solum improbi verum etiam imperiti,

όχι μόνο αχρείοι αλλά ακόμη άπειροι,

si animadvertissem in hunc,

αν είχα τιμωρήσει αυτόν,

dicerent id factum esse crudeliter et regie.

θα έλεγαν αυτό ότι έγινε σκληρά και τυραννικά.

Nunc intellego, si iste pervenerit in castra Manliana,

Τώρα καταλαβαίνω ότι, αν αυτός φτάσει στο στρατόπεδο του Μανλίου,

quo intendit,

όπου κατευθύνεται,

neminem fore tam stultum,

κανείς δε θα είναι τόσο ανόητος,

qui non videat factam esse coniurationem,

που να μη βλέπει ότι έγινε συνωμοσία,

neminem tam improbum, qui non fateatur.

κανείς τόσο αχρείος, που να μην (το) ομολογεί.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Α΄ ΚΛΙΣΗ

Catilina, -ae (A) = Κατιλίνας, (χωρίς πληθυντικό)
sententia, -ae (Θ) = γνώμη, άποψη, απόφαση

Β΄ ΚΛΙΣΗ

castra, -orum (O) = στρατόπεδο (μονο πληθυντικός), ενικός: **castrum, -i** = φρούριο

Γ΄ ΚΛΙΣΗ

ordo, -inis (A) = τάξη (εδώ → η Σύγκλητος)
coniuratio, -onis (Θ) = συνομοσία
auctoritas, -atis (Θ) = κύρος, επιρροή

Ε΄ ΚΛΙΣΗ

spes, spei (Θ) = ελπίδα (στον πληθυντικό μόνο ονομ., αιτιατ., κλητ.: **spes**)

ΕΠΙΘΕΤΑ

Β΄ Κλίση

- **improbus, -a, -um** = αχρείος
παραθετικά: **improbior-ior-ius, improbissimus-a-um**
επίρρηση: **improbe, improbius, improbissime**
- **imperitus, -a, -um** = άπειρος
παραθετικά: **imperitior-ior-ius, imperitissimus-a-um**
επίρρηση: **imperite, imperitius, imperitissime**
- **stultus, -a, -um** = ανόητος
παραθετικά: **stultior-ior-ius, stultissimus-a-um**
επίρρηση: **stulte, stultius, stultissime**
- **multus, -a, -um** = πολύς
παραθετικά: **multi-ae-a, plures-es-(i)a** (μόνο πληθυντικός), **plurimi-ae-a** (σχηματίζεται κανονικά)
επίρρηση: **multum-multo, plus, plurimum**
Manlianus, -a, -um = του Μανλίου
regius, -a, -um = τύραννικός < rex

Γ΄ κλίση

- **mollis, -is, -e** = μαλακός, εδώ : επιεικής
παραθετικά: **mollior-ior-ius, mollissimus-a-um**
επίρρηση: **molliter, mollius, mollissime**

Ρήματα

Α΄ συζυγία

1. **dissimulo, dissimulavi, dissimulatum, dissimulare** (1) = προσποιούμαι ότι δεν υπάρχει κάτι
2. **confirmo, confirmavi, confirmatum, confirmare** (1) = επιβεβαιώνω

Β΄ συζυγία

3. **immineo, - , - , imminere (2)** = πλησιάζω απειλητικά
4. **video, vidi, visum, videre (2)** = βλέπω
5. **fateor, fassus sum, fassum, fateri (αποθετικό) (2)** = ομολογώ

Γ΄ συζυγία

6. **alo, alui, alitum (altum), alere (3)** = εκτρέφω (μτχ. Μέλλοντα: **aliturus-a-um**)
7. **nascor , natus sum, natum, nasci (αποθετικό) (3)** = γεννιέμαι (μτχ. Μέλλ.: **nasciturus**)
8. **credo, credidi, creditum, credere (3)** = πιστεύω
9. **sequor , secutus sum, secutum, sequi (αποθετικό) (3)** = ακολουθώ
10. **animadverto, animadverti, animadversum, animadvertere (3)** = παρατηρώ
11. **dico, dixi, dictum, dicere (3)** = λέγω (β΄ εν. Προστ. Ενεστ.: **dic**)
12. **intellego (intelligo), intellexi, intellectum, intellegere (3)** = καταλαβαίνω
13. **intendo, intendi, intentum (intensum), intendere (3)** = κατευθύνομαι
14. **fio, factus sum, fieri = sum, fui, - , esse** = είμαι, γίνομαι.

Δ΄ συζυγία

15. **pervenio, perveni, perventum, pervenire (4)** = φθάνω

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

nonnullus, -a, -um (αόριστη επιθετική) = κάποιος (σπάνια ενικός) (στον πληθυντικό **nonnulli,-ae,-a** =μερικοί, μερικές, μερικά)

hic, haec, hoc (δεικτική) = αυτός, αυτή, αυτό

qui, quae, quod (αναφορική) = ο οποίος, η οποία, το οποίο

is, ea, id (οριστική) = αυτός, αυτή, αυτό

iste, ista, istud (δεικτική) = αυτός, αυτή, αυτό

nemo, nemo, nihil (αόριστη ουσιαστική) = κανένας, καμία, τίποτα

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

- **crudeliter** = με σκληρότητα
παραθετικά: **crudelius, crudelissime** < **crudelis**
regie = τυραννικά (<**regius**, δεν σχηματίζει παραθετικά)
nunc = τώρα
quo (αναφ.τοπικό) = όπου
tam = τόσο

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ	ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ
in + αφαιρ = σε (στάση-τόπος, εδώ μεταφορικά) in + αιτ. = δηλώνει εχθρική διάθεση in + αιτ. = σε, προς (κίνηση προς τόπο)	aut... aut (διαζευκτικός) = ή, είτε non solum ... verum etiam (αντιθετική επιδοτική σύνδεση) = όχι μόνο... αλλά και si (υποθετικός καταφατικός) = αν et (συμπλεκτικός) = και que (συμπλεκτικός-εγκλιτικός) = και

Ετυμολογικά:

dissimulo < dis-simulo,

alo < ἄλ-δαίνω· sub-oles, ad-olescens,

coniuratio < conīūro,

auctoritas < augeo ≈ αὐξάνω,

crudeliter < crudēlis = σκληρός· πρβ. cru-entus,

regie < regius (βλ. Την εισ. στο μάθ. ΙΧ),

fateor < φη-μί, φά-σκω, φατός, φάτις

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Nonnulli sunt in hoc ordine: Κύρια πρόταση κρίσεως.

sunt: ρήμα,

Nonnulli: υποκείμενο του ρήματος,

in ordine: εμπρόθετη αφαιρετική της στάσης σε τόπο (μεταφορικά) στο ρήμα,

hoc: επιθετικός προσδιορισμός στο ordine.

qui aut ea non videant: Δευτερεύουσα επιρρηματική αναφορική συμπερασματική πρόταση που ισοδυναμεί με απλή επιρρηματική συμπερασματική πρόταση. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία qui (non) και εκφέρεται με υποτακτική (non videant), γιατί το αποτέλεσμα θεωρείται μια υποκειμενική κατάσταση, χρόνου ενεστώτα γιατί εξαρτάται από ρήμα αρκτικού χρόνου (sunt). Ισχύει ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων γιατί το αποτέλεσμα είναι ιδωμένο τη στιγμή που εμφανίζεται στο μυαλό του ομιλητή (συγχρονισμός της κύριας με τη δευτερεύουσα πρόταση) και όχι τη στιγμή της πιθανής πραγματοποίησής του.

non videant: ρήμα,

qui: υποκείμενο του ρήματος,

ea: αντικείμενο στο non videant.

quae imminet: Δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, προσδιοριστική στο ea. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quae. Εκφέρεται με οριστική (imminet) γιατί δηλώνει το πραγματικό, χρόνου ενεστώτα γιατί η πράξη αναφέρεται στο παρόν.

imminet: ρήμα,

quae: υποκείμενο του ρήματος.

aut (qui) ea dissimulent: Δευτερεύουσα επιρρηματική αναφορική συμπερασματική πρόταση που ισοδυναμεί με απλή επιρρηματική συμπερασματική πρόταση. Εισάγεται με την εννοούμενη αναφορική αντωνυμία qui και εκφέρεται με υποτακτική (dissimulent), γιατί το αποτέλεσμα θεωρείται μια υποκειμενική κατάσταση, χρόνου ενεστώτα γιατί εξαρτάται από ρήμα αρκτικού χρόνου (sunt). Ισχύει ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων γιατί το αποτέλεσμα είναι ιδωμένο τη στιγμή που εμφανίζεται στο μυαλό του ομιλητή (συγχρονισμός της κύριας με τη δευτερεύουσα πρόταση) και όχι τη στιγμή της πιθανής πραγματοποίησής του.

dissimulent: ρήμα,

qui: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

videre: (εννοούμενο) αντικείμενο στο dissimulent

se: (εννοούμενο) υποκείμενο στο videre (ταυτοπροσωπία)

ea: αντικείμενο στο dissimulent.

quae vident: Δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, προσδιοριστική στο ea, σε θέση επεξήγησης στο ea. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quae. Εκφέρεται με οριστική (vident) γιατί δηλώνει το πραγματικό, χρόνου ενεστώτα γιατί η πράξη αναφέρεται στο παρόν.

vident: ρήμα,

ei: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

quae: αντικείμενο στο vident.

qui spem Catilinae mollibus sententiis aluerunt: Κύρια πρόταση κρίσεως (η αναφορική αντωνυμία qui μετά από άνω και κάτω τελεία ισοδυναμεί με δεικτική αντωνυμία [ei] και δεν εισάγει αναφορική πρόταση αλλά κύρια πρόταση),

aluerunt: ρήμα,

qui: υποκείμενο του ρήματος,

spem: αντικείμενο στο aluerunt,

Catilinae: γενική υποκειμενική στο spem,

sententiis: απρόθετη αφαιρετική (οργανική) του μέσου στο aluerunt,

mollibus: επιθετικός προσδιορισμός στο sententiis.

coniurationemque nascentem non credendo confirmaverunt: Κύρια πρόταση κρίσεως που συνδέεται παρατακτικά με την προηγούμενη με το -que.

confirmaverunt: ρήμα,

qui = ei: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

coniurationem: αντικείμενο στο confirmaverunt,

nascentem: επιθετική μετοχή, συνημμένη στο coniurationem ως επιθετικός προσδιορισμός ή χρονική μετοχή συνημμένη στο coniurationem που δηλώνει το σύγχρονο,

non credendo: απρόθετη αφαιρετική γερουνδίου ως αφαιρετική (οργανική) του τρόπου στο ρήμα,

nasci: (εννοούμενο) ειδικό απαρέμφατο ως αντικείμενο του σουπίνου non credendo, που με τη σειρά του παίρνει ως υποκείμενό του το coniurationem.

quorum auctoritatem secuti multi, non solum improbi verum etiam imperiti, crudeliter et regie id factum esse dicerent: Κύρια πρόταση κρίσεως (η αναφορική αντωνυμία quorum μετά από άνω τελεία ισοδυναμεί με δεικτική αντωνυμία [eorum] και δεν εισάγει αναφορική πρόταση αλλά κύρια ανεξάρτητη πρόταση),

dicerent: ρήμα,

multi: υποκείμενο του ρήματος,

factum esse: ειδικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο dicerent,

id: υποκείμενο του απαρεμφάτου factum esse (ετεροπροσωπία),

(non solum) improbi (verum etiam) imperiti: παραθέσεις στο multi (συνδέονται επιδοτικά με τους συνδέσμους non solum - verum etiam),

secuti: επιρρηματική αιτιολογική (ή τροπική) μετοχή, συνημμένη στο multi, προτερόχρονο
auctoritatem: αντικείμενο της μετοχής secuti,
quorum: γενική κτητική στο auctoritatem,
crudeliter, regie: επιρρηματικοί προσδιορισμοί του τρόπου στο factum esse.

si in hunc animadvertissem: Δευτερεύουσα επιρρηματική υποθετική πρόταση, καταφατική, που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της προϋπόθεσης στο ρήμα της κύριας πρότασης dicerent. Η παραπάνω επιρρηματική υποθετική πρόταση και η προηγούμενη κύρια σχηματίζουν υποθετικό λόγο που αναλύεται ως εξής:

Υπόθεση: si in hunc animadvertissem = si + υποτακτική υπερσυντελικού

Απόδοση: dicerent = υποτακτική παρατατικού.

Είδος: Πρόκειται για υπόθεση αντίθετη του πραγματικού (η υπόθεση αναφέρεται στο παρελθόν και η απόδοση στο παρόν, η υπόθεση δηλαδή είναι προτερόχρονη της απόδοσης).

animadvertissem: ρήμα,

ego: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

in hunc: εμπρόθετη αιτιατική της εχθρικής διάθεσης στο animadvertissem.

Nunc intellego neminem tam stultum fore, neminem tam improbum: Κύρια πρόταση κρίσεως.

intellego: ρήμα,

ego: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

fore: ειδικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο intellego,

neminem,: υποκείμενο του fore (ετεροπροσωπία),

stultum,: κατηγορούμενο στο neminem μέσω του συνδετικού fore,

Nunc: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο intellego,

tam: επιρρηματικός προσδιορισμός του ποσού στο stultum.

fore: (εννοούμενο) αντικείμενο στο intellego, ειδικό απαρέμφατο

Neminem: υποκείμενο στο (fore) (ετεροπροσωπία)

Improbum: κατηγορούμενο στο neminem (το δεύτερο)

Tam: επιρρηματικός προσδιορισμός του ποσού στο improbum

si iste in Manliana castra pervenerit: Δευτερεύουσα επιρρηματική υποθετική πρόταση, καταφατική, που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της προϋπόθεσης στο ρήμα της κύριας πρότασης intellego. Η παραπάνω επιρρηματική υποθετική πρόταση και η προηγούμενη κύρια σχηματίζουν υποθετικό λόγο που αναλύεται ως εξής: Πρόκειται για εξαρτημένο υποθετικό λόγο

Υπόθεση: si pervenerit = si + υποτακτική παρακειμένου

Απόδοση: fore = ειδικό απαρέμφατο μέλλοντα.

pervenerit: ρήμα,

iste: υποκείμενο του ρήματος,

in castra: εμπρόθετη αιτιατική της κίνησης προς τόπο στο pervenerit,

Manliana: επιθετικός προσδιορισμός στο castra

quo intendit: Δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, προσδιοριστική στο in Manliana castra. Εισάγεται με το αναφορικό επίρρημα quo. Εκφέρεται με οριστική (intendit) γιατί δηλώνει το πραγματικό, χρόνου ενεστώτα γιατί η πράξη αναφέρεται στο παρόν. Η πρόταση δεν μετατρέπεται στην οριστική έγκλιση σε υποτακτική αλλά διατηρεί την οριστική, γιατί λειτουργεί ανεξάρτητα από τον πλάγιο λόγο.

intendit: ρήμα,

iste: (εννοούμενο) υποκείμενο του ρήματος,

quo: επιρρηματικός προσδιορισμός του τόπου (δηλώνει την κίνηση σε τόπο) στο intendit.

qui non videat coniurationem esse factam: Δευτερεύουσα επιρρηματική αναφορική συμπερασματική πρόταση που ισοδυναμεί με απλή επιρρηματική συμπερασματική πρόταση. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία qui (non), που ακολουθεί τη δεικτική λέξη tam. Εκφέρεται με υποτακτική (non videat), γιατί το αποτέλεσμα θεωρείται μια υποκειμενική κατάσταση, χρόνου ενεστώτα γιατί εξαρτάται από αρκτικό χρόνο (το απαρέμφατο fore λειτουργεί ως αρκτικός χρόνος καθώς είναι εξαρτώμενο από το ρήμα αρκτικού χρόνου intellego). Ισχύει ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων γιατί το αποτέλεσμα είναι ιδωμένο τη στιγμή που εμφανίζεται στο μυαλό του ομιλητή (συγχρονισμός της κύριας με τη δευτερεύουσα πρόταση) και όχι τη στιγμή της πιθανής πραγματοποίησής του.

non videat: ρήμα,

qui: υποκείμενο του ρήματος,

esse factam: ειδικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο non videat,

coniurationem: υποκείμενο του esse factam (ετεροπροσωπία).

qui non fateatur: Δευτερεύουσα επιρρηματική αναφορική συμπερασματική πρόταση που ισοδυναμεί με απλή επιρρηματική συμπερασματική πρόταση. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία qui (non), που ακολουθεί τη δεικτική λέξη tam. Εκφέρεται με υποτακτική (non fateatur), γιατί το αποτέλεσμα θεωρείται μια υποκειμενική κατάσταση, χρόνου ενεστώτα γιατί εξαρτάται από αρκτικό χρόνο (το απαρέμφατο fore λειτουργεί ως αρκτικός χρόνος καθώς είναι εξαρτώμενο από το ρήμα αρκτικού χρόνου intellego). Ισχύει ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων γιατί το αποτέλεσμα είναι ιδωμένο τη στιγμή που εμφανίζεται στο μυαλό του ομιλητή (συγχρονισμός της κύριας με τη δευτερεύουσα πρόταση) και όχι τη στιγμή της πιθανής πραγματοποίησής του.

non fateatur: ρήμα,

qui: υποκείμενο του ρήματος,

esse factam: ειδικό απαρέμφατο, (εννοούμενο) αντικείμενο στο non fateatur,

coniurationem: (εννοούμενο) υποκείμενο του esse factam (ετεροπροσωπία).